

В статье очерчены основные направления внедрения инновационных методик на базе применения профессионально ориентированных средств ИКТ для формирования профессиональной компетентности будущих специалистов МЧС; выделены профессионально ориентированные средства ИКТ, которые применяются в ВНЗ МЧС Украины.

In the article outlined basic directions of introduction of innovative methods on the base of application of the professionally oriented facilities of ICT for forming of professional competence of future specialists of the MES; the professionally oriented facilities of ICT, which are used in Higher Educational Institutions of the MES of Ukraine, are selected.

УДК 371.134
ББК 74.580.20

С.І. Ткачук
м. Умань, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нинішній стан соціально-економічного розвитку українського суспільства зумовлює необхідність підготовки освічених, моральних, мобільних, конструктивних, практичних і творчих людей, здатних до співпраці, взаємодії, які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни, утвердження її як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Освіта є основою розвитку творчої особистості, її інтелектуального багатства, запорука майбутнього України. Провідна роль у цьому процесі належить учителям.

Нині ми маємо чітко окреслену законодавчу базу вищої освіти: Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» та Національну доктрину розвитку освіти, в яких відображено тенденції оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки педагогічних працівників на основі прогресивних концепцій та запровадження інноваційних технологій.

Різні аспекти проблеми професійної підготовки вчителя знайшли своє відображення в історії педагогічної думки та набувають особливої актуальності і розробляються у багатьох напрямках на сучасному етапі. Серед цих напрямів чільне місце займає проблема підготовки учителів трудового навчання.

Проблема професійної підготовки вчителів трудового навчання досить багатоаспектна. Значну увагу їй приділено у працях вітчизняних і зарубіжних учених – А. Вихруща, О. Коберника, В. Мадзігона, В. Сидоренка, Г. Терещука, Д. Тхоржевського, М. Янцура.

Проблему підготовки вчителів до інноваційної діяльності ми розглядаємо в розрізі тих змін, що відбуваються в системі освіти України.

В умовах перехідного соціально-економічного періоду відбувається переосмислення системи педагогічних цінностей. Її основу мають складати як загальнолюдські, так і національні ціннісні орієнтири, що витримали перевірку часом та історією.

По-перше, головною особливістю нововведень, впроваджуваних у сучасній освіті, виступає їх гуманістична спрямованість [5; 8]. У зв'язку з цим набуває особливої значущості завдання переорієнтації поглядів учителів на гуманістичні ідеали та цінності, адекватні характеру інноваційної діяльності.

По-друге, у минулому (80-ті роки ХХ століття) залишилася діяльність окремих учителів-новаторів. Реальним фактом сучасної педагогічної практики став масовий характер інноваційної роботи (К. Ангеловські, І. Дичківська, В. Сластьонін, Л. Подимова та ін.). Підтвердженням цього є функціонування нових навчальних закладів – ліцеїв, гімназій, коледжів, колегіумів, приватних і авторських шкіл [2; 5]. Безумовно, вони відрізняються

рівнями інноваційності, застосуванням освітніх моделей, організацією навчально-виховного процесу в них, спрямованістю підготовки тощо.

По-третє, суттєвого оновлення зазнає педагогічна діяльність у традиційній загальноосвітній школі. Поступово втрачається провідна роль учителя як інформатора, основного джерела знань. Водночас важливого значення набувають організаційна та дослідницька функції в роботі педагога.

Утвердження демократичних основ життя суспільства, наявність у ньому творчих, ринкових орієнтацій зумовлюють посилення уваги до дитини, її індивідуальних особливостей і потреб.

Тому певні зміни мають місце й у діяльності учнів: елементи творчості, евристики, дослідження відчутно впливають на її характер (М. Кларін). Це зумовлює нові підходи до взаємодії у системі «вчитель-учень».

Отже, на сучасному етапі розвитку вітчизняної школи діяльність педагогів набуває нових ознак, стає різноманітнішою, варіативнішою, такою, що враховує потреби, можливості й психологічні особливості учнів, гнучкою, адаптивною, здатною реагувати на зміни в освітньому просторі, неповторною, більш творчою за характером, гуманістично спрямованою на самореалізацію та саморозвиток особистостей як вчителя, так і учнів.

Якщо потреби практики висувують до педагогічної роботи різноманітні та достатньо високі вимоги, то вища школа продовжує, як правило, орієнтуватися на традиційну підготовку фахівців.

Серед проблем, пов'язаних із підготовкою фахівців у вищій школі, зокрема вчителів технологічної освіти, можна виділити такі:

- значний відрив академічної (традиційної) вищої освіти від професійної діяльності, від тих змін, які відбуваються у сучасній школі;
- спрямованість підготовки, переважно, на зміст майбутньої діяльності, а не на способи її здійснення та їх відпрацювання;
- недостатнє врахування варіативного, творчого характеру педагогічної діяльності, можливостей проведення наукової роботи у школі та перспектив професійного зростання вчителів.

Небезпідставні нарікання на курси фахових методик, що озброюють майбутніх учителів шаблонними методичними вказівками та розробками. Більшість методичних підручників і посібників орієнтують студентів на стандартну, інваріантну діяльність та «ідеальні» умови її здійснення. Як правило, у підручниках з методики трудового навчання [1; 5; 6] більше уваги приділяється змісту шкільного курсу, характеристиці методів, форм, засобів навчання, що відповідають традиційному пояснювально-ілюстративному типу навчання. Основна маса цих джерел застаріла. Цим пояснюється відсутність у підручниках відомостей про особливості професійної діяльності вчителів трудового навчання, застосування педагогічних нововведень у викладанні цієї шкільної дисципліни (ігрові технології, метод проектів, інтерактивні методи, теорія рішення винахідницьких завдань тощо), а також питань підготовки нестандартних уроків, відкритих занять, сучасних форм позакласної роботи (шкільних тематичних вечорів, конкурсів, тижнів предмета), випуску стінгазет. Окрім того, недостатньо аналізується досвід учителів-практиків. Проблеми організації окремих видів робіт вчителя та учнів також залишаються нез'ясованими. Зокрема не описані особливості інформаційної діяльності вчителів, спрямованої на пошук, відбір, опрацювання професійної інформації та її використання в педагогічній і науковій (дослідницькій) праці.

Тому випускники часто виявляються не підготовленими до роботи в школі, що активно розвивається, оновлюється. Суперечність, яка виникає внаслідок цього, породжує низку проблем, насамперед пов'язаних з удосконаленням підготовки педагогічних кадрів до інноваційної діяльності.

Теоретичний аналіз праць, присвячених проблемам підготовки вчителів до інноваційної діяльності, дає підстави розділити їх на дві групи: підготовка майбутніх учителів у вищій школі та в системі післядипломної освіти.

Концептуальні положення підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності найчіткіше сформульовані у роботі Є. Морозова та П. Підкасистого [7]. Ці науковці виділили такі її напрями: формування у студентів емоційно-ціннісного ставлення до інноваційної діяльності; озброєння знаннями та уміннями, пов'язаними з упровадженням нововведень; формування науково-педагогічного мислення майбутніх педагогів, методологічних і методичних основ організації дослідницької роботи.

Ідеї інноваційної підготовки знайшли розвиток у роботах В. Сластьоніна, Л. Подимової, Ю. Максимова та інших дослідників.

Так, запропонована В. Сластьоніним і Л. Подимовою модель підготовки вчителя до інноваційної діяльності, охоплює всі етапи багаторівневої педагогічної освіти [12].

На першому рівні передбачається розвиток творчої спрямованості та сприйнятливості до нового, потреби в пошуковій діяльності учнів педкласів і студентів-першокурсників, формування в них здатності виявляти, формулювати, аналізувати й розв'язувати творчі педагогічні завдання.

На другому рівні студенти опановують основи методології наукового пізнання, педагогічного дослідження та методи педагогічних досліджень, знайомляться з основними поняттями інноваційної педагогіки, різноманітними типами інноваційних навчальних закладів і альтернативними загально педагогічними технологіями навчання.

На третьому етапі освоюються технології інноваційної діяльності. Тут майбутні вчителі беруть участь у розробці авторської програми (як колективної, так і індивідуальної), вчать аналізувати та прогнозувати розвиток нововведення, труднощі його впровадження.

Четвертий етап охоплює практичну роботу на експериментальному майданчику, застосування нововведення, корекцію, відстеження результатів експериментальної роботи, самоаналіз професійної діяльності.

Змістову основу підготовки майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності повинні складати нововведення, що застосовуються на сучасному етапі у процесі навчально-трудової діяльності школярів.

Пріоритетне завдання трудового навчання згідно з Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, Державним стандартом освітньої галузі «Технологія» полягає у формуванні технологічно грамотної особистості, забезпеченні підготовки її до трудової діяльності в умовах високотехнологічного інформаційного суспільства.

Під час вивчення шкільного предмета учнів залучають до трудової діяльності в різних сферах виробництва та домашнього господарювання. Учителі трудового навчання вводять учнів у світ сучасного виробництва, знайомлять з науковими основами його організації та управління, технікою та технологіями, основними групами професій, допомагають школярам у професійному самовизначенні. Освітня галузь «Технологія» надає школярам можливість набувати допрофесійну і початкову професійну підготовку. Галузь сприяє формуванню в учнів комплексу особистісних якостей, необхідних людині як суб'єкту сучасного виробництва, забезпечує умови для реалізації особистісно-орієнтованого підходу до навчально-виховного процесу.

В організації занять з трудового навчання використовуються поряд із традиційними інноваційні підходи, технології, методи, форми, засоби. Проте, специфіка шкільної дисципліни зумовлює певні обмеження у їх застосуванні. Відповідно, головні види діяльності учнів на уроках – це навчання і праця. Характер трудової діяльності учнів (репродуктивний чи творчий) змінюється залежно від складності навчального матеріалу та об'єктів праці, які виготовляють школярі.

Особливості уроків трудового навчання гальмували застосування педагогічних нововведень, що виникають і розробляються вчителями інших шкільних предметів (наприклад, збільшення дидактичних одиниць змісту шкільного предмета). Комбінований урок залишався найпоширенішим типом уроку в технологічній освіті школярів. Підтвердження цьому знаходимо у сучасній педагогічній пресі, яка пропонує різноманітні розробки нестандартних уроків з різних шкільних предметів. Проте, серед них дуже мало сценаріїв уроків з трудового навчання.

Водночас у трудовому навчанні детально розроблені проблемне навчання (Д. Тхоржевський, В. Гетта [14]), програмоване навчання, зокрема тестовий контроль знань (В. Безпалько, Л. Безпалько, О. Кожина та ін.), опорні сигнали та конспекти (С. Мелехіна [4]), ігрові технології (Г. Рудик [10,11]).

Оновлення змісту технологічної освіти на сучасному етапі, його спрямування та забезпечення умов для реалізації особистісно орієнтованого підходу до навчально-трудової діяльності учнів створили умови для відродження і застосування методу проектів (О. Коберник, В. Сидоренко, С. Ящук, В. Бербец та ін.). Проектно-технологічна діяльність становить основу особистісно-орієнтованого навчання, інтегрує всі види сучасної діяльності людини: від появи творчого задуму до реалізації готового продукту. Її використання сприяє вирішенню проблеми диференціації, індивідуалізації навчання, роботи з обдарованими дітьми.

Метод проектів зміщує акцент з репродуктивної діяльності учнів на творчу. Школярі стають не просто виконавцями, робітниками, що виготовляють певні вироби за зразком. Учні займаються розробкою, проектуванням та реалізацією власного виробу. Навчальні проекти носять інтергративний характер, можуть виконуватися на заняттях трудового навчання, на уроках з інших шкільних предметів, під час позакласної (гурткової) роботи.

Зміст навчального матеріалу окремих модулів, розділів і тем шкільної програми з трудового навчання дозволяє вчителям розробляти і проводити нестандартні уроки. Специфіка уроків трудового навчання дозволяє використовувати не лише лінійну структуру заняття, коли близько 80% учнів виконують один і той же вид роботи – повторення, вивчення нового матеріалу, виконання практичної роботи, але й паралельну, нелінійну. На уроках нелінійної структури застосовуються групові форми організації навчально-трудової діяльності учнів. Уроки такої структури мають певні переваги, бо дозволяють ефективно працювати в умовах диференціації навчання. Проте, такі уроки складні для управління, їх проведення потребує високої майстерності вчителя.

Як свідчить практика, вчителі трудового навчання рідко застосовують групові форми роботи учнів на етапі вивчення нового матеріалу, під час його закріплення. Традиційно групова форма організації роботи учнів застосовується під час практичних робіт учнів на заняттях з модуля «Культура харчування. Технологія приготування кулінарних страв».

Останнім часом у практику ширше впроваджуються інтерактивні методики (навчання у взаємодії), використання яких можливе за умови парних та групових форм організації навчально-трудової діяльності (О. Коберник, Т. Кравченко [3]). Суть інтерактивного навчання у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і вчитель – це рівноправні суб'єкти навчально-трудового процесу.

Під час організації такої роботи постають питання оптимального комплектування гомогенних та гетерогенних груп школярів з урахуванням особливостей розвитку особистісних якостей, які проявляються на уроках трудового навчання й вибору групової форми роботи учнів (індивідуальної, диференційованої, спільної), які досліджувались у роботах Г. Терещука [13].

Відповідно студенти мають познайомитись з можливостями їх застосування на окремих етапах занять з трудового навчання, практично опанувати технологіями організації

різноманітних форм навчання у групах, вміти відбирати навчальну інформацію для їх реалізації, включати ці форми до структури уроку.

Отже, теоретичну основу підготовки студентів до інноваційної діяльності складають виокремлені нами напрями інноваційної роботи вчителів трудового навчання. До них відносимо: створення авторських програм (внесення змін у зміст шкільного предмета), запровадження у процес технологічної освіти школярів різноманітних типів, форм, методів навчання, ефективного поєднання традиційних та інноваційних підходів до організації навчально-трудового процесу (індивідуалізація навчання, робота з обдарованими дітьми, інтерактивні методики, нестандартні уроки, метод проектів, теорія рішення винахідницьких задач, дидактичні ігри тощо), добір та створення засобів навчання, організація роботи учнів з навчальною інформацією на заняттях трудового навчання, пошук ефективних форм взаємодії вчителя та учнів, видів підтримки й допомоги школярам під час виконання практичних завдань.

Важливе завдання професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологічної освіти полягає у підготовці творчих педагогів, здатних самостійно мислити, аналізувати різноманітні методичні і практичні матеріали, альтернативні підручники, програми, здійснювати їх відбір і будувати власну роботу у відповідності до сучасних вимог розвитку системи освіти. Випускник повинен вміти самостійно оцінювати і творчо застосовувати будь-які традиційні або нові підходи у технологічній освіті школярів.

Широкими можливостями володіють фахові дисципліни для формування у студентів досвіду творчої педагогічної діяльності як індивідуальної, так і в складі мікрогруп. Це готує до співпраці та співтворчості в педагогічному колективі, інноваційній групі тощо.

Таким чином, на основі проаналізованих існуючих у теорії і практиці підходів розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності, можна зазначити, що у процесі такої підготовки актуалізується проблема практичного освоєння майбутніми вчителями інновацій (загально-педагогічних, професійно-фахових, персонал-технологій). Аналіз теоретичних підходів до підготовки майбутніх учителів технологічної освіти як суб'єктів інноваційної діяльності дозволив визначити, що на сьогоднішній день необхідне використання таких форм і методів у даному процесі, які поєднують інформаційно-просвітницьку та діяльнісну складові підготовки і спрямовані на формування особистості майбутніх учителів, здатних на високому рівні виконувати свою місію в соціальній і професійній структурі суспільства.

Література:

1. Кальней В.А., Капралова В.С., Поляков В.А. Основы методики трудового и профессионального обучения. – М.: Просвещение, 1987. – 191с.
2. Киричук О.В. Принципы разбудови інноваційної педагогічної системи освітнього закладу // Рідна школа. – 2000. – №10. – С.3 – 9.
3. Коберник О.М., Кравченко Т.В. Використання інтерактивних методик на уроках трудового навчання // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – №2. – С.28 – 31.
4. Мелехина С.И. Опорные конспекты на уроках трудового обучения // Школа и производство. – 1996. – №3. – С.53 – 55.
5. Мельникова Л.В., Осипова Л.В., Фридман Т.Б. Методика трудового обучения: (Обслуживающий труд). – М.: Просвещение, 1985. – 224с.
6. Методика трудового обучения с практикумом / Под ред Д.А. Тхоржевского. – М.: Просвещение, 1987. – 447с.
7. Морозов Е.П., Пидкасистый П.И. Подготовка учителей к инновационной деятельности // Советская педагогика. – 1991. – №10. – С.88 – 93.
8. Підласий І, Підласий А. Педагогічні інновації // Рідна школа. – 1998. – №12. – С.3 – 17.
9. Попова О.В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у XX столітті. – Харків: ОВС, 2001. – 256с.
10. Рудик Г.А. Интенсивная педагогика обучения рабочей профессии: Учебн. пособие. – СПб.: ВИПК ПТО, 1994. – 154с.

11. Рудик Г.А. Игры, в которые мы играем // Профессионально-техническое образование. – 1991. – №3. – С.93 – 96.
12. Слостенін В.А., Подымова Л.С. Педагогика: Инновационная деятельность. – М.: Магистр, 1997. – 224с
13. Терещук Г.В. Дидактические основы индивидуализации трудового обучения учащихся общеобразовательных школ: Автореф. дис...д-ра пед. наук: 13.00.02 / Российская академия образования, институт профессионального самоопределения молодежи. – М., 1993. – 33с
14. Тхоржевський Д.О., Гетта В.Г. Проблемне навчання на уроках праці. – К.: Рад. шк., 1980. – 150с.

В статті розкриваються дидактичні особливості професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до застосування інноваційних підходів у навчанні школярів.

Ключові слова: технологічна освіта, інноваційна педагогічна діяльність, навчальний процес.

В статье раскрываются дидактические особенности профессиональной подготовки будущих учителей трудовой учебы к применению инновационных подходов в учебе школьников.

In the article the didactics features of professional preparation of future teachers of labour studies open up to application of innovative approaches in the studies of schoolboys.

УДК 371
ББК 74

О.М.Торубара
м. Чернігів, Україна

ІГРОВІ ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Багатьма дослідниками в галузі педагогіки вищої школи наголошується інтерес до ігрових форм професійної підготовки [1; 2; 3 і ін.].

Ділова гра як метод навчання і як форма організації пізнавальної діяльності студентів «відтворює наочний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності фахівця, моделювання тих систем відносин, які характерні для цієї діяльності як цілого» [4, с. 209].

Ділові ігри сприяють організації ситуацій спілкування, які лежать в основі пізнавального інтересу. Колективний метод гри дозволяє стимулювати емоційну, творчу, мовну активність учасників.

За своїм призначенням ділові ігри кваліфікуються таким чином [5]: навчальні (призначені для підготовки і перепідготовки кадрів); науково-дослідні (призначені для вироблення наукових рішень); імітаційно-рольові (призначені для формування умінь і навичок розв'язання професійних задач); атестаційні (призначені для виявлення компетентності педагогічних кадрів).

У діловій грі студентом виконується квазіпрофесійна діяльність, яка несе в собі риси як навчальної, так і майбутньої педагогічної діяльності.

Застосування гри (ігрових ситуацій) у навчанні, коли педагогічна робота є однією з найбільш ефективних форм організації діяльності студентів, що відповідає специфіці педагогічної праці.

Ділові ігри набули досить широкого поширення і в психолого-педагогічній підготовці майбутніх учителів [6; 7; 8 і ін.].

Навчальна ділова гра в курсі психолого-педагогічних дисциплін як одна з активних форм навчання стає логічним доповненням і продовженням початої на лекції роботи із здійснення зв'язку між теорією і практикою.

Досвід застосування активного вивчення предметів психолого-педагогічного циклу [9; 10; 11; 12] показав, що з його допомогою у поєднанні з традиційним навчанням вдається успішно вирішувати такі задачі: формувати пізнавальні і професійні мотиви й інтереси; виховувати системне мислення у майбутніх учителів; створювати цілісне уявлення про